

ALTRUISTIK XULQ-ATVOR TUSHUNCHASI VA UNING JAMIYATDA NAMOYON BO'LISH SABABLARI

XALILOVA DURDONA ERKINOVNA

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

IJTIMOYIY FANLAR FAKULTETI AMALIY

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI 2-BOSQICH TALABASI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

PSIXOLOGIYA KAFEDRASI O'QITUVCHISI

QAYUMOVA GO'ZAL NARZULLAYEVNA

E-MAIL: gkayumova234@mail.com

ANNOTATSIYA: Maqolada altruistik xulq-atvor tushunchasi, uning jamiyatda paydo bo'lish sabablari, usullari haqida so'z yuritiladi. Shaxslarda altruistik xulqning shakllanishiga hissiy intellektning ta'siri tahlil qilinib, jadval asosida yoritib beriladi. Altruistik xususiyatlar o'smirlik davridan yuz berishi izohlanadi. Maqola yakunida yoshlardagi irodaviy sifatlar va empatiyalarning muntazam shakllanishi altruistik xulq-atvorga asos ekanligi ta'kidlanadi. Maqola psixologiya sohasidagi erkin tadqiqotchilar va ilmiy izlanuvchilar uchun foydali bo'ladi.

KALIT

SO'ZLAR: Altruistik

xulq-

atvor, intellect, mutaxassis, shaxs, metod, jamiyat,

bosqich, masala, fikrlash, psixologiya, qobiliyat, motivatsiya

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются понятие альтруистического поведения, причины его возникновения и методы проявления в обществе. Анализируется и иллюстрируется с помощью таблицы влияние эмоционального интеллекта на формирование альтруистического поведения у индивидов. Поясняется, что альтруистические черты начинают формироваться с подросткового возраста. В заключение статьи подчеркивается, что систематическое формирование волевых качеств и эмпатии у молодежи служит

основой для альтруистического поведения. Статья будет полезна независимым исследователям и научным работникам в области психологии.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Альтруистическое поведение, интеллект, специалист, индивид, метод, общество, этап, задача/проблема, мышление, психология, способность, мотивацию

ABSTRACT: This article examines the concept of altruistic behavior, exploring its causes and manifestations within society. The influence of emotional intelligence on the development of altruistic conduct in individuals is analyzed and illustrated through a table. It is explained that altruistic traits begin to emerge during adolescence. The article concludes by emphasizing that the consistent development of volitional qualities and empathy in youth serves as a foundation for altruistic behavior. This article will be beneficial for independent researchers and academics in the field of psychology.

KEYWORDS: Altruistic behavior, intellect, specialist, individual, method, society, stage, issue/problem, thinking, psychology, ability, motivation.

KIRISH

Maqolada yoshlarning har tomonlama barkamol rivojlanishida uning ichki dunyosining sog'lomligi, xulq-atvorining barqarorligi, xatti-harakatlarining adekvatligi haqida so'z borar ekan Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning bu boradagi fikrlarini keltirib o'tamiz. "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch imkoniyatlarini safarbar etamiz"-deydiⁱ

Jamiyat rivojlanishining bugungi bosqichida fanlar tizimida aynan psixologiya fani muhim ahamiyat kasb etadi. Insonning xulq-atvori, psixologik xususiyatlari bilan bog'liq masalalar odamlarni doimo qiziqtirib keladi. Inson psixologiyasini bilishda, o'z imkoniyatini, qobiliyatini anglay olish, turli o'zgarishlarga psixologik tayyor turish, atroflicha fikrlash va tafakkur qilish, yuz berayotgan voqea-hodisalarni to'g'ri anglash qobiliyatini shakllantirish muammolari ilgari suriladi. Shunga

asosan,zamonaviy hayot har bir odamdan o'zining ichki imkoniyatlarini baholashni,psixologik bilimlar asosida boshqa odamlarning psixik dunyosini bilishni talab qilmoqda.Xo'sh,aslida altruizm tushunchasi nima?Dastlab,shu haqida ma'lumotlar keltiramiz.ⁱⁱ

Altruistik xulq-atvorning turlari bir qancha tadqiqotlar asosida o'rganib chiqildi.Shuningdek uning hae xil tadqiqotchilar tomonidan bir nechta turlari mavjudligi qayd etildi.

Yuqorida aytib o'tganimizdek,altruizmning turlari tadqiqotchilarning ishlab chiqqan modellari asosida bir nechta turlarga bo'linadi.Biz ushbu maqolada eng ommaviy turlarini keltirdik.Altruizm insonning ichki olami bilan bog'liq bo'lgan va uning tashqi xulq-atvorida aks etuvchi ijtimoiy-axloqiy sifatlardan biri hisoblanib,yoshlardagi empatiya va irodaviy sifatlarning barqaror rivojlanganligi ulardagi altruistik xulq-atvorga asos bo'lib xizmat qiladi.Endi har xil shaxsda altruistik xulqning shakllanishiga emotsional intellektning ta'siri qanday bo'lishini jadval asosida tahlil qilamiz.

1-Jadval

**SHAXSDA ALTRUISTIK XULQNING SHAKLLANISHIGA
EMOTSIONAL INTELEKTNING TA'SIRI(N=472)**

Guruhlar	EBo	EB	O'M	E	BE T
Ilk o'spirinlardagi altruistik xulq	0,11	0.36* *	0.06	0.54* *	- 0.03
O'smirlardag i altruistik xulq	0.02	0.01	0.45* *	0.29*	- 0.02
Talabalardagi altruistik xulq	0.27 *	0.42* *	0.12	0.43* *	0.23

Ushbu jadval uchun izoh bilan tanishing;

Demak, $*p < 0.05; p < 0.01$

EBo-emotsiyalarni boshqarish; EB-emotsional bilimdonlik; O'M-o'z-o'ziga motivatsiya berish; E-empatiya; BET-boshqalarning emotsiyalarini tushunish.

Tadqiqotga ko'ra o'smirlardagi xulqning aks etish darajasi shaxsdagi o'z-o'ziga motivatsiya berish, empatiya bilan statistik jihatdan bog'liqligi aniqlandi. O'smirlik davrida emotsional bilimdonlik, o'z emotsiyalarini boshqarish va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish shkalalari orasida bog'liqlik aniqlanmadi. Lekin o'smirlarda altruistik xulqning aks etishida o'z-o'ziga motivatsiya berish hissi ijobiy ekanligi aniqlandi. Bu shuni anglatadiki, yoshlarda muvaffaqiyatga erishish hissi va o'zini biror bir qahramonona holatda ko'rish istagi yuqori bo'lar ekan. Ushbu holat hayotda faqat eng yaxshi ko'rsatkichlarga erishish, hammadan eng yaxshisi bo'lish kabi istaklar bilan bog'liqligi isbotlandi. ⁱⁱⁱ

O'smirlarda o'ziga motivatsiya berishning ustun ekanligi – bu ularning maqsadlarini aniq belgilashlari va faoliyatlarida imkon qadar muvaffaqiyatga, yaxshi natijaga intilishlari, faoliyatlarini oqilona rejalashtirishlari bilan ochiqilanadi. Qolaversa, bunday shaxsning kognitiv aqliy salohiyatida muvaffaqiyatli bo'ladi va har qanday yangi ish boshlashdan avval ular mustaqil kuchiga va samarali natijaga erishishiga

ishonadi. Ular butun diqqatlari bilan ishi va uning samarali natijasiga e'tiborini qaratgan bo'ladilar va ijobiy emotsiyalarni namoyon qiladilar ^{iv}.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, odamda altruistik xulq rivojlanishida hissiy intellekt muhim ahamiyatga ega bo'lib, emotsional bilimdonlik ilk o'spirinlarda, emotsiyalarni boshqarish talabalarda, o'z-o'ziga motivatsiya berish o'smirlarda, asosiy xarakterga ega ekanligi aniqlangan. Hammamizga ma'lumki, o'smirlarda guruhda ijtimoiy mavqeini tasdiqlash bilan bog'liq istaklar kuchli bo'ladi. O'ziga motivatsiya berish esa albatta ijobiy emotsiyalarni keltirib chiqaradi, o'smirlik davridagi eng ijobiy emotsiyalar «Men»ni jamiyat uchun «ijtimoiy foydali yo'l» bilan tasdiqlash hissi hamda ijtimoiy ma'qullangan kutuvlar asosida harakatlanish ehtiyoji

bilan bog'liq bo'lganligi bois mazkur holat ularni atrofdagilarga beg'araz yordam berishda sog'lom raqobatni yuzaga keltirishiga sabab bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlik-davrida-altruistik-xususiyatlarning-psixologik-ahamiyati>
2. Deviant xulq-atvor psixologiyasi: O'quv qo'llanma. - T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013. - 143b.
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlik-davrida-altruistik-xususiyatlarning-psixologik-ahamiyati>
4. Psixologiya ilmiy jurnali N_2, 2023. Atabayeva Nargis Batirovna. DSc. Altruizm va emotsional intellekt

ⁱ <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlik-davrida-altruistik-xususiyatlarning-psixologik-ahamiyati>

ⁱⁱ 1. Deviant xulq-atvor psixologiyasi: O'quv qo'llanma. - T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013. - 143b.

ⁱⁱⁱ <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlik-davrida-altruistik-xususiyatlarning-psixologik-ahamiyati>

^{iv} Psixologiya ilmiy jurnali N_2, 2023. Atabayeva Nargis Batirovna. DSc. Altruizm va emotsional intellekt